

Живот за слободу

СЛОБОДАН ЈОВАНОВИЋ

Демократска странка
Истраживачко-издавачки центар

МАЛА БИБЛИОТЕКА
СРБИЈА 21 – НОВИ ПОЧЕТАК

Живот за слободу

СЛОБОДАН ЈОВАНОВИЋ

Приредио
Милош Здравковић

Београд, 2008

СЛОБОДАН ЈОВАНОВИЋ

Издавач

Демократска странка / Истраживачко-издавачки центар
Београд, Нушићева 6
(011) 3244 511
iic@ds.org.yu
www.izdavackicentar.ds.org.yu

Главни и одговорни уредник: мр Душан Обрадовић

Уредник едиције: мр Срђан Цветковић

Приредио: Милош Здравковић

Редакција: Слободан Гавриловић
Сања Јовичић
Тања Милисављевић
мр Душан Обрадовић

Технички уредник: Владимир Сивцевич Волођа

Лектура и коректура: Зорица Грујичић

Штампа: „Графостил“, Крагујевац

Тираж: 3.000

ISBN 978-86-7856-108-5

Сажетак

Слободан Јовановић (4. децембар 1869, Нови Сад – 12. децембар 1958, Лондон) био је један од најистакнутијих интелектуалаца свог доба. Познат је као правник, историчар, књижевни критичар, председник Српске краљевске академије, професор и ректор Београдског универзитета. Током Другог светског рата био је председник Југословенске избегличке владе (од јануара 1942. до јуна 1943). Титов комунистички режим му је судио у одсуству у процесу против Драже Михаиловића и осудио га на двадесет година затвора, као и на губитак политичких и грађанских права у трајању од десет година, конфискацију имовине и губитак држављанства. Последње године провео је у избеглиштву у Лондону. Његова дела се сада поново штампају, а од 2003. његов лик се налази на новчаници од 5.000 динара. Званично је рехабилитован 26. октобра 2007. одлуком Окружног суда у Београду.

Корени и живојни њуџ

Име Слободан није старо српско име иако је код нас доста распрострањено. Ретко који човек који носи то име зна како је оно настало и ко је био први Слободан. Владимир Јовановић, један од наших најзначајнијих либерала, надахнут идејама слободе и правде одлучио је да својој деци да имена која дотле српској деци нису давана – сину име Слободан, а ћерци име Правда. Женско име Правда није се одржало, али зато мушко име Слободан јесте и до данас га је много људи понело.

Слободан Јовановић родио се 4. децембра 1869. године у Новом Саду који је тада био у оквиру граница Аустро-Угарске. Његов отац Владимир рођен је у Шапцу 1833. од оца Илије родом из Руме који је радио као ћурчија и мајке Анђелије, ћерке Остоје Спужа, војводе из Првог српског устанка и шабачког команданта, досељеног из црногорског места Спужа. Мајка Слободана Јовановића Јелена (рођена 1850) била је ћерка новосадског трговца Максима Маринковића. Прерано преминули Максим за собом је оставио жену Александру, четири сина и ћерку. Александра и Јелена остале су да живе заједно, а у њиховој кући у Новом Саду становао је Владимир Јовановић. Осамнаестогодишња Јелена и Владимир венчали су се на Св. Јована, јануара 1868. године, а кумовао им је Светозар Милетић. Владимир Јовановић био је значајна личност Србије у 19. веку. Школовао се у родном Шапцу, потом у Београду где је завршио Лицеј, а након тога је школовање наставио у Немачкој где је студирао агрономију. По

повратку у Србију 1856. прикључио се либералном кругу. Активно се бавио политиком, учествовао је у раду Светоандрејске скупштине, предавао је на Великој школи, био је један од оснивача Уједињене омладине српске. У кабинету Јована Ристића постављен је за министра финансија, а од 1890. до 1903. био је државни саветник. Због својих либералних идеја више пута је хапшен, а неколико пута је морао да напушта Србију. Био је председник Српског ученог друштва и почасни члан Српске краљевске академије. Уређивао је више познатих листова, писао је научно-политичка дела, а бавио се и превођењем. Владимир Јовановић је имао срећу, која се успешним очевима ретко дешава, да га потоње генерације памте првенствено као оца Слободана Јовановића.

Породица Јовановић се преселила у Београд 1872. године. У Београду је Слободан завршио основну школу, а потом и тада једину пуну гимназију у Србији – Прву београдску гимназију, смештену у левом крилу Капетан-Мишиног здања. У тадашњој гимназији се много више пажње поклањало природним наукама и математици него хуманистичким наукама, али то није спречило младог Јовановића да се заинтересује за друштвене науке. После седам разреда гимназије Јовановић је матурирао 1886. Исте године породица Јовановић одлази у иностранство ради научног образовања своје деце. Слободан је у Минхену кратко боравио, да би се 1887. године у Женеви уписао на Правни факултет. 1889. постаје државни стипендиста уз обавезу да студије заврши до 1. новембра 1890. Слободан Јовановић успешно окончава студије 29. септембра 1890. и поново тражи државну

стипендију ради наставка студија у Паризу. Овај пут његова молба је одбијена и он о сопственом трошку следећу годину проводи у Паризу изучавајући уставно право и политичке науке. Октобра 1891. он се као државни питомац ставља на располагање својој држави.

Први посао у оквиру државне службе Слободан Јовановић обавља на месту писара 2. класе првостепеног суда Подунавског округа. После неколико месеци биће пребачен у Министарство иностраних дела у којем остаје следећих пет година, до 1897. године. Његов старешина у Министарству био је Стојан Новаковић са којим Јовановић тесно сарађује, а ближе упознаје још једну изузетну личност, правника и дипломату Милована Миловановића. За време свог службовања у Министарству, Јовановић интензивно чита како стручну литературу, тако и књижевна дела домаћих и страних аутора. Из овог периода потиче највећи број Јовановићевих књижевних критика.

1897. године Слободан Јовановић мења своју чиновничку каријеру за универзитетску – са непуних двадесет осам година постао је ванредни професор државног права на Правном факултету београдске Велике школе. И он сам је знао да је универзитет онај миље где ће се најбоље развијати и највише пружити. На Правном факултету ће остати, уз прекиде изазване ратовима, до краја свог радног века, пуне 43 године све до 1940. када је пензионисан. Већ на почетку универзитетске каријере Јовановић показује интересовање које умногоме премашује оквире његове матичне области – државног права

(доцније преименованог у уставно право). То велико интересовање и захват у области друштвених наука Јовановић је неговао до краја свог живота и то је оно што га као научника највише одређује. Веома успешно гради своју универзитетску каријеру, тако да је 1900. изабран за редовног професора Велике школе, а од 1905. Београдског универзитета. Те исте године на предлог географа Јована Цвијића и историчара Стојана Бошковића, Јовановић је изабран за дописног члана Српске краљевске академије, а 1908. и за редовног члана. Два пута је биран за декана Правног факултета (школске 1904/5. и 1909/10. године) и такође два пута за ректора Београдског универзитета 1913. и 1920. године. У јануару 1928. постаје председник Српске краљевске академије и на том месту остаје до јануара 1931.

Балкански ратови и Први светски рат прекидају Јовановићев рад на Факултету и Академији и он, као и остали војни обвезници, мења своје редовно занимање за ратне задатке. Током оба балканска рата он се налазио на месту шефа Пресбирора при Врховној команди. По избијању Првог светског рата поново је распоређен на исто место, да би са њега био уклоњен због свог става у вези са Солунским процесом. Пребачен је у Министарство иностраних дела и у оквиру тог министарства учествује као експерт при српској делегацији на Конференцији мира у Паризу.

После Првог светског рата Слободан Јовановић улази у најзрелији и најплодоноснији период свог стваралаштва. Нажалост, почетак Другог светског рата на подручју Краљевине Југославије одвешће

Слободана Јовановића на ону страну на којој се, вероватно, својом вољом никад не би нашао. Након неуспешног политичког ангажмана у Влади у избеглиштву и након краја рата, после чега је уследила пресуда нових власти у Југославији, Јовановић остаје у Лондону и до краја живота се није вратио у земљу. Но без обзира на све недаће, Слободан Јовановић остаје посвећен науци, свом главном животном позиву, а такође са пуно интересовања прати новости из тзв. нове Југославије. Преминуо је у Лондону 12. децембра 1958. у деведесетој години живота.

Научно дело

Тешко је, а можда и сасвим непотребно, процењивати ко је највећи научник кога је Србија дала. Сигурно је да, место успостављања какве хијерархије међу њима, треба кренути путем критичког сазнавања и усвајања њиховог научног дела. Такав приступ је заправо нужан ако се хоће да ти ствараоци заиста буду наши, да њихово дело и даље живи и представља основ на који се могу ослонити нове и младе генерације. Тако је и са научном заоставштином Слободана Јовановића. Грандиозна по свом обиму, она и даље чека да буде критички претресена, да се њој посвети више пажње од стране многих, а не само од неколицине истраживача.

Слободан Јовановић је спадао у оне научнике које подједнако привлаче многе области. Његов неуморан истраживачки и стваралачки дух и потпуна посвећеност науци, због које је и његов приватан живот био подређен научном, оставио је за собом

дело које фасцинира по својој разноликости. Баш због тога тешко је рећи да ли је Слободан Јовановић више правни теоретичар, историчар, политиколог, биограф–портретиста, социолог, књижевни критичар.

Стекавши правно образовање у Женеви и Паризу и то у области јавног права, он је тој грани права остао веран читавог живота. Интересовање за неке друге гране права било је неупоредиво мање. Своје радове из теорије државе и уставног права Јовановић је почео да објављује 1895. године и у следећих десетак година у јавности се појавио већи број значајних расправа (*О друштвеном ујовору* 1895, *О суверености* 1897. (то је била и тема његовог приступног предавања на Правном факултету), *О дводомном сисџему* 1899, *О Великој народној скупштини* 1900, *Енглески парламентаризам* 1902, *Наше уставно ишшање у 19. веку* (потпуно прерађено 1908 и др.). 1906. Јовановић објављује своје велико дело *О држави*, које је доживело пет издања, а сам Јовановић га је у више наврата допуњавао и преправљао тежећи да га учини што бољим. Јовановић је, будући да је био професор на предмету Уставно право на Правном факултету, објавио и два уџбеника Уставног права. У првом из 1907. обрађује Уставно право Краљевине Србије по Уставу из 1903. Тај устав, донет после Мајског преврата у којем је група завереника предвођена Аписом убила краљевски пар Александра и Драгу Обреновић, представљао је заправо поправљени текст Устава из 1888. којим је враћен парламентарни режим са једнодомом скупштином и владом која је одговорна тој скупштини. Други уџбеник обрађује Устав из 1921,

први устав Краљевине СХС, познатији као Видовдански устав, јер је после силних перипетија у раду Уставотворне скупштине, тесном већином изгласан на Видовдан 1921. године. Требало би поменути и следеће радове из области државног и уставног права: *Два њишања из нашеј владалачкој њрава* 1906, *Нови скујшијински њословник* 1908, *Је ли федерализам код нас мојућан* 1920, *Енїлески федерализам* 1920, *Несїајање закона* 1921, *Је ли наша држава сїара или нова* 1927, *Дводомни сисїем у нашем њраву* 1933, *Порайна држава (Енїлеска, Француска, Иїталија, Немачка, Русија)* 1936, *Амерички федерализам* 1939. Такође, Слободан Јовановић је објављивао многе чланке и приказе књига у разним часописима и дневној штампи, а у „Архиву за правне и друштвене науке“ у оквиру *Парламентїарне хронике* обрађивао је одређена питања из нашег парламентарног живота.

Јовановићеви радови из области права показују да је он студиозно приступао сваком питању које га је привлачило и које је обрађивао. И када није био оригиналан у својим идејама, он је својим радовима приближавао модерна светска схватања нашој научној средини и, оно што је још важније, уобличеним систематским излагањем и пријемчивим стилем поставио основ и смернице за неке нове правничке генерације.

Поред права, Јовановића је необично привлачила и историја и, мада правник по образовању, он је за собом оставио читав низ радова из националне и, у мањој мери, опште историје. Највише га је заокупљао период од 1838. до 1903. године, тј. од успоста-

вљања владе уставобранитеља до краја династије Обреновића. У том периоду Србија је превалила огроман пут – од аутономног дела Отоманског царства до међународно признате и независне државе која тежи брзој модернизацији. Уз све проблеме који су Србији на том путу стајали – крајња заосталост после турске владавине, подељеност између две династије, недостатак школованог кадра, отпор патријархалног друштва свему што је ново, Србија је успела да у себи индукује снагу која ће је по много чему неповратно удаљити од заосталости у којој је била и приближити европском кругу развијених земаља. Истине ради, тај пут Србија није прелазила без великих тешкоћа (нека се спомене само убиство два владара – Михаила и Александра Обреновића), она га напослетку до данас није до краја ни прешла. Али жеља да се Србија нађе у неком бољем свету учинила је да је стање државе и друштва 1903. било неупоредиво у односу на 1838. годину. Слободан Јовановић је овом периоду посветио четири расправе које, иако објављене као одвојени делови, у суштини представљају повезану целину. Писано, с прекидима, скоро двадесет година (1912–1931), то јединствено дело састоји се из следећих делова: *Уставобраници и њихова влада (1838–1858)*, *Дружа влада Милоша и Михаила (1858–1868)*, *Влада Милана Обреновића (1868–1889)* и *Влада Александра Обреновића (1889–1903)*. Поред наведеног дела, Јовановић је написао читав низ расправа о нашим значајним људима и историјским догађајима, али је сигурно да је своје највише домете у бављењу националном историјом постигао у наведеном делу.

Слободан Јовановић је историју писао на један питање и читљив начин трудећи се да своје текстове не оптерећује фактографским подацима или великим бројем фуснота. Његов стил је приповедачки много више него код школованих историчара, што обичном читаоцу у великој мери олакшава праћење дугачког низа историјских догађаја. Можда би у чињеници да он није био историчар по образовању, требало потражити разлоге зашто је сем политичке историје Србије, Јовановић доста пажње посветио нашој правној историји, положају државних институција, војске, чиновништва и сељаштва и што је у свом делу, користећи све расположиве изворе, на врло живописан и пластичан начин описивао ликове из владарске породице Обреновића.

За разлику од свог оца Владимира Јовановића који је био политички веома ангажован, Слободан се, сем кратког периода практичног бављења политиком, њоме бавио као научник, дакле на један теоријски начин. Приступао је политици строго раздвајајући политичка начела од њихове примене. Као научник бавио се начелима, док га је примена одбијала. Слободан Јовановић је био свестан да једностран приступ праву, као и политици, без комбиновања предмета и сазнања до којих се стиже у проучавању ових области, ограничава домете и достигнућа науке о праву и политици. У прилог овоме иде и чињеница да је једно од својих најобимнијих дела о политици – *Полијичке и њравне расјраве*, управо овако насловио. Сразмерно више простора је поклањао политичким питањима у оквиру својих расправа о праву и историји него што је посебно

обрађивао поједине теме из области политике. Вероватно је његов најзначајнији рад из области политичке науке расправа *О њојалијшаризму*, објављена у време када је био политички емигрант. У тој расправи Јовановић је на примерима бољшевичке Русије, нацистичке Немачке и фашистичке Италије, детаљно обрадио тај мрачни феномен двадесетог века. Такође у великом броју чланака Јовановић обрађује посебне политиколошке теме. Један од њих, под називом *Данашња њолијичка криза* из 1925. године, показује колико је Јовановић био далековид када су посредни нека крупна питања савремене демократије.

Поред науке о политици, њега је привлачила и социологија, наука која је тада била тек у развоју. У многим својим расправама он је користио оно што се данас назива социолошким методом. Године 1937. на београдском Правном факултету држао је курс под називом *Формална социологија*, а годину дана касније објављене су две свеске скрипата под називом *Социологија религије*. С правом се може рећи да је Слободан Јовановић, уз своје млађе колеге, био један од првих утемељивача социолошких проучавања код нас.

Док је био млад, Јовановић је интензивно писао књижевне и позоришне критике. С подједнаком пажњом је пратио савремену књижевност код нас и у свету. Пишући приказе и критике он је показао да сем великог талента за право, историју и политикологију, поседује и изванредан дар за књижевну критику. Своје критике и приказе објављивао је у тадашњим листовима „Ред“ и „Српски преглед“

уредника Љубомира Недића, као и у мостарској „Зори“ чији су уредници били Алекса Шантић, Светозар Ђоровић и Јован Дучић. Занимање за књижевност и позориште Јовановић је задржао читавог живота, мада се после 1904. тек понекад враћао писању о лепој литератури које га је интензивно заокупљало читаву деценију. Многи сматрају да он спада у ред наших најбољих књижевних критичара. Наклоност ка књижевности се осећала у његовим стручним текстовима које је писао стилски беспрекорно. Он је уз Јована Скерлића и Богдана Поповића био главни представник тзв. београдског стила, односно српског модерног интелектуалног стила који је захваљујући њима постепено прихватан и ван Београда.

По броју биографија–портрета које је Јовановић оставио за собом, може се рећи да је то био његов омиљени жанр. Писао је о домаћим и страним државницима, политичарима, научницима и књижевницима, о својим савременицима и о историјским личностима. У расправама, објављеним под називом *Из историје њолийичких докѳрина*, писао је о Платону, Макијавелију, Берку и Марксу. Захваљујући свом великом таленту, широким интересовањима и урођеној проициљивости, био је у стању да једнако квалитетно пише о овако различитим личностима. Дело *Вођи Француске револуције*, по многим најлепше дело које је Јовановић написао, налази се негде између историјске расправе и романиране биографије четворице главних учесника тих преломних догађаја у Француској с краја осамнаестог века. Некада у форми краћих монографија, некада на

неколико страна, Јовановић је дао портрете многих знаменитих Срба. У тој великој галерији ликова налазе се Доситеј, Вук, Карађорђе и остали наши владари до Александра Обреновића, Никола Пашић, Јован Хаџић, Пера Тодоровић, Милан Пироћанац, Љуба Ненадовић, Јован Цвијић, Лаза Костић, Јован Скерлић, Богдан Поповић, Милован Миловановић, Стојан Новаковић и многи други. Интересантно је да је Јовановић своје најбоље биографске огледе написао у емиграцији. Постхумно, у Виндзору у Канади, објављена је његова књига *Моји савременици*. Сјајно портретишући велике личности, Јовановић је дао велики прилог развоју наше опште културе.

Политички ангажман

Слободан Јовановић је свој улазак у политику наговестио крајем 1936. године, када је иницирао оснивање Српског културног клуба. Почетком 1937. он је и основан и Јовановић се нашао на његовом челу као главна покретачка снага и као његов идеолог. Поред Јовановића у раду Српског културног клуба учествовао је велики број наших познатих личности – Драгиша Васић и Никола Стојановић као потпредседници, Васа Чубриловић као секретар, а неки од виђенијих чланова су били историчари Павле Поповић и Владимир Ђоровић, отац Јустин Поповић, правник Драгослав Јовановић, адвокати Воја Вујанац и Младен Жујовић, индустријалац Владимир Ђорђевић, трговац Коста Поповић, генерал Живко Павловић, вајар Ђорђе Јовановић и многи други. Српски културни клуб није представљао нову

политичку странку, штавише у њему су се нашли људи врло различитих политичких погледа. Основна идеја је била неговање и унапређење српске културе у оквиру југословенства. У оквиру Краљевине Југославије Србија је, за разлику од Хрватске, полако губила из вида своје основне националне интересе, те је основна идеја Српског културног клуба била управо заштита српских националних интереса. Гесло Клуба је било – *Јако Српство – јака Југославија*. Клуб је у том циљу развијао различите облике делатности – стручни састанци, предавања, штампање брошура и других публикација, организовање пододбора Клуба ван Србије итд. Но убрзо по оснивању показују се разлике између две групе чланова – старија на челу са Јовановићем као председником била је југословенски оријентисана са надстраначким намерама и млађа која је тежила претварању Клуба у српску националну политичку странку. Но, по потписивању Споразума Цветковић–Мачек 1939. делатност Клуба се окреће ка практичној политици. Клуб се отворено супротставио овом споразуму који је зарад задовољења хрватског аутономизма, а у жељи да се смири хрватска опозиција и тако сачува снага заједничке државе уочи новог рата, жртвовао српске националне интересе. Став Клуба је био изричито антифашистички и антикомунистички, са јасним ослонцем на западне савезнике. Сам Јовановић је захтевао да се призна српска посебност у таквој поремећеној државној равнотежи, сматрајући да је федерално уређење једино решење у постојећој ситуацији. Своје ставове Клуб је износио у листовима „Српски глас“, који је после честих забрана коначно

престао да излази јула 1940. и „Нова Србадија“, гласила омладинске секције, који је излазио до марта 1941. такође уз честе забране. Активност Српског културног клуба трајала је до априла 1941. када је прекинута због почетка рата у Југославији.

Слободан Јовановић активно ступа на политичку сцену 27. марта 1941. у својој седамдесет другој години живота. После великих демонстрација које су одржане у знак протеста због приступања Југославије тзв. Тројном пакту, група официра извела је пуч. Влада Цветковић–Мачек је распуштена, кнез намесник Павле Карађорђевић поднео је оставку, а малолетни краљ Петар II ступио је на престо. Формирана је нова влада на чијем се челу нашао генерал Душан Симовић, а Слободан Јовановић је ушао у владу као једина ванстраначка личност на место њеног потпредседника. Та влада није могла да учини ништа против непријатељских снага које су за мање од десет дана окупирале целу земљу. Влада се пребацила у Лондон и тиме постала избегличка.

Вероватно је период од 1941–1945. један од најмрачнијих и најтежих периода у нашој историји. Земља је била разбијена на неколико делова, а све време окупације беснео је грађански рат са катастрофалним последицама. Тај период окончан је доласком комуниста на власт. Све то време избегличка влада се налазила у Лондону као и скоро све европске избегличке владе. Влада је са собом понела све оне проблеме који су мучили Југославију од када је створена и ти проблеми су у избеглиштву само продубљени и увећани. Генерал Симовић је поднео оставку 11. јануара 1942. када је на његово место

ступио Слободан Јовановић. Председниковао је избегличком владом до 29. јуна 1943. после чега је краткотрајно био потпредседник у влади Милоша Трифуновића. Од 10. августа 1943. престаје његово ангажовање у влади.

Избегличке владе потресали су многи проблеми. Неспоразуми и неслагања између министара различитих националности били су непомирљиви. Такође, ни чланови владе српске националности нису, као што је изгледа правило код нас, могли да нађу заједнички језик. Краљ Петар се често понашао поводљиво и као неко ко не разуме ни ситуацију у којој се његова земља налази, нити своју сопствену. Британија, иако домаћин, није увек имала разумевања за југословенско вођство у емиграцији. Јовановић је, иако присталица британског политичког система, био потпуно разочаран поступањем британске дипломатије. То је поготово било изражено почев од 1943. када Британија почиње отворено да помаже партизански покрет Јосипа Броза, док је Јовановић као председник владе подржавао Драгољуба Михаиловића и поставио га за министра војног у својој влади. Сви ови и још много других проблема паралисали су ефикасан рад владе, те није чудо што је сам Јовановић то овако прокоментаришао „Ја сам био најгори председник најгоре владе“. И после завршетка рата Јовановић је остао активан учесник у културном и политичком животу југословенске емиграције. Емиграција се није ујединила ни после победе комуниста у земљи, тако да је, након оснивања Југословенског народног одбора 1946. чији је председник постао Слободан Јовано-

вић, свака од три стране, српска, хрватска и словена-чка, основала свој народни одбор. Сваки покушај ионако разједињене емиграције да учини нешто у међународним телима пропао је након 1948. године када је Запад, због сукоба Совјетског Савеза и Југославије, потпуно подржао Брозев режим. Активност Југословенског одбора свела се на издавање листа „Порука“ и редовне сусрете четвртком у Јовановићем хотелском стану.

Поставља се питање зашто је Слободан Јовановић ушао у полтитку као већ стар човек. Зна се да се у животу, као потпуни посвећеник науци, држао два начела: да се никад не жени и да избегне улазак у политику. Изгледа да је позив да уђе у Симовићеву владу Јовановић схватио као своју патриотску дужност. Он је тај позив невољно прихватио уз коментар: „Српски клуб ће ми доћи главе“. Но дубоки осећај дужности који је красио Јовановића учинио је да пређе преко својих сумњи о могућности успешног деловања теоретичара у практичној политици, сумњи коју је и изразио пишући о Стојану Новаковићу и његовим покушајима уставних реформи.

Тај осећај патриотске дужности учинио је да Јовановић одступи од једног од својих животних начела. Он је целог живота политику посматрао споља и у њу је ушао без потребне политичке праксе која је за успешног политичара неопходна. С друге стране, у тако тешким и замршеним временима питање је да ли би се могло више урадити за своју земљу и народ од онога што је урадио Слободан Јовановић. Његов политички успех или неуспех треба процењивати имајући у виду ове чињенице.

Осуда и рехабилитација

Завршетком Другог светског рата завршен је и грађански рат који је беснео на подручју Југославије. Комунистичко-револуционарне снаге предвођене Јосипом Брозом победиле су и у Југославији је успостављен комунистички режим. Победници нису показали много милости према побеђенима. Убиства, хапшења, осуде, дискриминација према свима који нису на њиховој страни постале су свакодневица у првим годинама послератне Југославије. Комунистички режим код нас се, поучен бољшевичким искуством, без пуно скрупула обрачунао са свим политичким противницима. Један од њих је био и Слободан Јовановић.

Армијски генерал Драгољуб Дража Михаиловић био је командант Југословенске војске у отаџбини и вођа првог покрета отпора у окупираној Југославији. Његов основни циљ с почетка рата био је искључиво војни, да би временом попримио политичка обележја у намери да се сачува друштвени и политички континуитет предратне Југославије. Комунисти су имали потпуно друкчији циљ – они су желели да у ратној ситуацији, по испробаном бољшевичком методу, спроведу револуцију и самим тим сукоб ових двеју страна је био неминован. Михаиловић је, уз сагласност Јовановића као председника владе у избеглиштву, избегавао опсежне акције против окупатора, јер су репресалије које би потом уследиле биле крваве. Комунистички покрет имао је други став и узроковао је многе цивилне жртве. Између осталог, то је појачало непријатељство између два

покрета отпора у земљи и, како је рат пролазио, главнина борби се водила управо између њих. Због стицаја разних околности, из рата су као победници изашли комунисти.

1946. године ухапшен је генерал Михаиловић. Комунистички режим организовао је монтирани судски процес, а оптужница је, сем Михаиловића, обухватила још двадесет три човека. Међу њима су се нашли неки од официра под Михаиловићевом командом, министри у Недићевој влади, шефови и агенти београдске Специјалне полиције и неколико личности из српске емиграције. Девети на оптужници био је Слободан Јовановић. Њему и групи политичара оптужницом је стављено на терет да су *јомајали окујайџору на њај начин шџо су заједно са ојџуженим Михаиловићем руководили издајничком чејџничком орјанизацијом која је јод њиховим руководсјвом ојџворено сарађивала са окујайџором у борби јројџив ослободилачкој јокрејџа народа Јујославије... били иницијайџори и саучесници рајџних злочина које су у јооку чийџавој ослободилачкој рајџа вршили Михаиловићеви чејџници*. Пресуда против оптужених није се много разликовала од оптужнице, тако да је Слободан Јовановић проглашен кривим и осуђен на казну затвора с принудним радом у трајању од двадесет година, губитак политичких и појединих грађанских права у трајању од десет година, конфискацију имовине и губитак држављанства. Не треба спомињати које је последице имала ова пресуда. Човек који је 1946. проглашен за ратног злочинца и издајника, само седам година раније добио је овакву честитку

од дневног листа „Политика“: Данас је навршио седамдесет њ година Госњодин Слободан Јовановић. Његово име је њонос и слава за српски народ. Оно је њонос и слава за Јуњословенску земљу. На врховима наше науке и на врховима наше књижевности записано је њо име. На највишем domeњу наше културе оно је уклесано. За неуморног њрудбеника и неверовањно скромног човека, какав је Госњодин Слободан Јовановић одувек био, данашњи дан веровањно неће бити никакав њразник. Али за нашу науку и књижевност, за нашу њросвету и културу, данашњи дан је и свечан и велики. „Полињика“, чији је најуљеднији и веран сарадник Госњодин Слободан Јовановић осњао њодинама, њридружује се искрено и од свег срца овој свечаности наше националне науке и културе.

Великан њ као што је Слободан Јовановић ова земља нема много, тако да је и штета коју је сама себи нанела, проглашавајући га за ратног злочинца и забрањујући објављивање и читање његових дела, огромна. Вишедеценијски изгон Слободана Јовановића из наше науке и културе оставио је далекосежне последице за чије ње исправљање бити потребно доста времена.

Његова дела се данас поново штампају и доступна су најширој читалачкој публици. Његов лик се налази на нашој највећој новчаници, а 26. октобра 2007. године одлуком Окружног суда у Београду проглашена је ништавном срамна пресуда из 1946. На Правном Факултету Универзитета у Београду, кући у којој је провео 43 године, у амфитеатру, који носи његово име, пре две године откри-

вена је његова биста. Од почетка деведесетих година одржано је више научних скупова посвећених њему у част. Слободан Јовановић је рођен у емиграцији, у емиграцији је и умро. Нажалост, његови посмртни остаци се и данас налазе у туђини.

Литература:

Баста, Данило, *Пет ликова Слободана Јовановића*, „Службени лист СЦГ“, 2003.

Баста, Данило, *Самојоштовање и јузавост*, Правни факултет: Досије, Београд, 2007.

Ђорђевић, Димитрије, *Порирећи из новије српске историје*, БИГЗ, Београд, 1997.

Јовичић, Миодраг, *Слободан Јовановић – илустрирана монографија*, Правни факултет: Вајат, Београд, 2004.

Крестић, Василије, *Нејодржављиви доследни Јујословен*, „Српско наслеђе“, бр. 13, јануар 1999.

Перовић, Латинка, *Поводом научној скупи у САНУ*, „Република“, бр. 159, 15. 3. 1997.

Рехабилитација Слободана Јовановића, „Време“, бр. 878, 1. 11. 2007.

Самарџић, Радован, *О Слободану Јовановићу*, БИГЗ, Београд, 1991.

Тошић, Десимир, *О људима*, Нова, Слободан Машић, Београд, 2000.

Abstract

Slobodan Jovanovitch (4. December 1869, Novi Sad - 12. December 1958, London) was one of the most prominent intellectuals of his time. In his career, he was a legal scholar, historian, literary critic, president of the Serbian Royal Academy, professor and rector at Belgrade University. He was prime minister of the Yugoslav government in exile during World War II (Jan. 11, 1942 – June 26, 1943). Tried in absence by Tito's communist regime together with Draza Mihailovic, he was sentenced to twenty years in jail, as well as the loss of political and civil rights for a period of ten years, and confiscation of all property and loss of citizenship. He spent his later years in exile in London. His works are now widely published, and since 2003 his portrait is shown on the 5000 dinar banknote of the National Bank of Serbia. Official rehabilitation occurred on 26 October 2007 by the court in Belgrade.

Превео: Милош Здравковић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

34 : 929 Јовановић С.

СЛОБОДАН Јовановић / приредио Милош
Здравковић. – Београд : Демократска странка,
Истраживачко-издавачки центар, 2008
(Крагујевац : Графостил). – 27 стр. ; 15 cm
- (Мала библиотека Србије 21 - нови
Почетак. Живот за слободу)

Тираж 3.000 – Библиографија : стр. 23. –
Abstract.

ISBN 978-86-7856-108-5

1. Здравковић, Милош [уредник]

а) Јовановић, Слободан (1869-1958)

COBISS.SR-ID 153450252

Посетите наш сајт:

www.izdavackicentar.ds.org.yu

ДЕМОКРАТСКА
СТРАНКА